

8. Улиткин И. А. Автоматическая оценка качества машинного перевода научно-технического текста / И. А. Улиткин // Вестник Московского государственного областного университета. – 2016. – № 4. – С. 174–182.
9. Федяева Н. Д. Нормы в пространстве языка / Наталья Дмитриевна Федяева. – М. : ФЛИНТА, 2011. – 172 с.
10. Хроменков П. Н. Анализ и оценка эффективности современных систем машинного перевода: автореф. дис... канд. филол. наук: 10.12.21 / П. Н. Хроменков. – М., 2000. – 170 с.
11. Яндекс компания. Технологии / поисковые технологии. Машинный перевод [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://company.yandex.ru/technologies/translation/>.
12. Koehn P. Statistical Machine Translation / Philipp Koehn. – Cambridge : Cambridge University Press, 2010. – 433 p.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

- BC-700 Microprocessor charger [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.tme.eu/en/pages/Product_of_the_week:bc-700-microprocessor-charger.html.
- Deloitte : Analysis of top technology and telecommunications trends [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.big4.com/news/deloitte-analysis-of-top-technology-and-telecommunications-trends/>
- Deloitte Analysis of Top Technology Trends for 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prnewswire.com/news-releases/deloitte-analysis-of-top-technology-trends-for-2011-114271719.html>
- Heavy Engineering [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.scmholding.com/en/business/sectors/heavy_engineering/.
- Mining [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.metinvestholding.com/en/activity/raw_iron
- Metallurgical Division [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.metinvestholding.com/en/activity/steel_rolling.
- Services in interior finish [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://trk.ua/en/uslugi-kompanii-vnutrennyaya-otdelka/>
- Shale gas extraction and climate change [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://shalegas.in.ua/en/shale-gas-and-climate-change/>.
- The North Atlantic Treaty [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_17120.htm?selectedLocale=en.
- What Is the Difference between Tufted and Needlepunched Carpets? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://carpets.sintelon.rs/What_Is_the_Difference_between_Tufted_and_Needlepunched_Carpets-27-1-72.

УДК 82.0:811.112.2

В. Б. Стернічук, С. І. Лобанова,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк

ЕПІТЕКСТ ЯК ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНА ГРА «СВІЙ – ЧУЖИЙ»

У статті розглядається інтертекстуальний аспект епітекстів. їх співвідношення з поняттями стильової маски, гри. Досліджується структура епітекстів як спосіб самовираження та реалізації митця поза межами художніх творів. Епістолярний текст вважаємо циклічним процесом назбирування текстів та кодів автора й адресата задля прочитання нового, іншого тексту, у якому відбулися декодування інформації та демаскування особи автора. Розуміння відбувається посередництвом третього тексту (інтерпретанти). Інтертекстуальні зв'язки, інтерпретанти епістолярної комунікації дозволяють розшифрувати епістолярні тексти («інтертекстуальність як код»), сприяють викриттю авторської маски («інтертекстуальність як ключ» та «інтертекстуальність як код») тощо. На мовному рівні інтертекстуальні складові реалізуються завдяки складній оповідній техніці.

Ключові слова: інтертекстуальність, епітекст, гра, non fiction автор, адресат, комунікація.

ЭПИТЕКСТ КАК ИНТЕРТЕКСТУАЛЬНАЯ ИГРА «СВОЙ – ЧУЖОЙ»

В статье рассматривается интертекстуальный аспект эпитекстов. их соотношение с понятиями стилиевой маски, игры. Исследуется структура эпитекстов. как способ самовыражения и реализации автора вне художественных произведений. Эпистолярный текст считаем циклическим процессом накопления текстов и кодов автора и адресата для прочтения нового, другого текста, в котором состоялись декодирование информации и демаскировка личности автора. Понимание происходит посредством третьего текста (интерпретанты). Интертекстуальные связи, интерпретанты эпистолярной коммуникации позволяют расшифровать эпистолярные тексты («интертекстуальность как код»), содействуют в разоблачении авторской маски («интертекстуальность как ключ» и «интертекстуальность как код») и т.п. На языковом уровне интертекстуальные составляемые реализуются посредством сложной повествовательной техники.

Ключевые слова: интертекстуальность, эпитекст, игра, non fiction автор, адресат, коммуникация.

EEPISTOLARY TEXT AS INTERTEXTUAL GAME «OWN-UNFAMILIAR»

The article deals with the intertextuality aspect of epistolary, interrelation with the concepts of style mask and game. The structure of epistolary texts is investigated as method of self-expressions and realization of the author outside fiction. Epistolary texts are a cyclical process of accumulation of the texts, codes of author and addressee for reading a new another text in which has taken place decoding of information and damasking of the image of the author. The understanding happens through the mediation of third text (interpreting). Intertextual connections, interprets of epistolary communications allow to decode the epistolary texts («intertextuality as code»), promote to unmask the author («intertextuality as key» and «intertextuality as code») a.s.n. Intertextual components are realized on the verbal level with help of complicated narrative technics.

Key words: intertextuality, epistolary game, author, addressee, non-fiction communication.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими завданнями. Явище міжтекстової взаємодії, себто інтертекстуальності, є давнім способом налагодження зв'язку із попередньою літературною традицією, культурою тощо. Інтертекстуальність як явище діалогу між текстами трактується на початку ХХ століття як структурний елемент та художній прийом. М. Бахтін пояснював народження нових текстів діалогічною взаємодією «свого» та «чужого» слова: «При творчому ставленні до мови безголосих, нічиїх слів немає. У кожному слові голоси іноді нескінченно далекі, безіменні, майже безособові (голоси лексичних відтінків, стилів тощо), майже невловимі, і голоси, які звучать близько й одночасно. <...> Для слова (а отже, й для людини) немає нічого страшнішого, ніж безвідповідальність (безответственность). Почутість як така – вже діалогічне відношення. Слово хоче бути почутим, мати відповідь і знову відповідати на відповідь, і так ad finitum. Воно вступає в діалог, який не має смислового завершення» [1, с. 421]. Бахтінські ідеї отримали згодом теоретичне обґрунтування у працях Юлії Крістевої. Французька дослідниця запропонувала визначення інтертекстуальності,

розуміючи під цим поняттям «взаємодію різних кодів, дискурсів, що переплітаються у тексті» [8, с. 99]. Вона визначила структуру інтертексту, що «будується як мозаїка цитат, будь-який текст є продуктом усмоктування і трансформації якого-небудь іншого тексту» [7, с. 429].

Розмежувавши поняття твору і тексту, Ролан Барт звільнив текст від усіляких залежностей і завершеності та додав безмежності, яку визначив як основну ознаку інтертекстуальності: «Кожен текст є одночасно й інтертекстом; інші тексти присутні в ньому на різних рівнях у більш чи менш упізнаваних формах: тексти попередньої культури і тексти культури сучасної. Кожен текст – це нова тканина, зіткана зі старих цитат. Уривки культурних кодів, формул, ритмічних структур, фрагментів соціальних ідіом і так далі – всі вони поглинуті текстом і перемішані в ньому, оскільки завжди до тексту і довкола нього існує мова. Як необхідну передумову для будь-якого тексту, інтертекстуальність не можна зводити до проблеми джерел і впливів; вона становить загальніше поле анонімних формул, походження яких рідко можна з'ясувати, позасвідомих або автоматичних цитат без лапок» [цит. за: 4, с. 165–166].

Таким чином, текст отримав «вольності» на структурному та генетичному рівнях. Це дозволило простежувати, як автор та читач виступають в різних образах та ролях. Читач після «смерті автора» став лакмусовим папірцем для віднайдення інтертекстуальних зв'язків між творами, себто отримав статус дослідника-інтерпретатора. Автор, у свою чергу, розширив творчу палітру за допомогою вільної гри з різними інтертекстуальними аналогами. Почався процес нового способу читання, «який підриває лінеарність тексту, адже в кожному новому посиланні формується альтернатива рецепції з продовженням першоджерела або поверненням до нього» [5, с. 401].

Отже, інтертекстуальність «як процес творення сенсу в діалозі» (Зоф'я Мітосек) структурно організовує перегук творів із літературною традицією, мистецькими формами, жанровими умовностями, стильовими кодами, дискурсами. Тексти постійно перебувають у діалогічних відносинах один з одним, послуговуються однаковими мовними кодами та несуть спільне смислове й історичне навантаження.

З огляду на комунікативну природу явища інтертекстуальності, важливо, на наше переконання, розглянути листовну комунікацію через призму інтертекстуальної гри свого та чужого слова. Тим самим довести, що письменницький епістолярний діалог – не довільно зіткана тканина тексту, а внутрішньо повноцінний, цілісний жанр, що вільно оперує документальним та художнім арсеналом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні засади вивчення явища інтертекстуальності в епістолярних українських текстах визначені в роботах В. Святюця [9], М. Коцюбинської [6], О. Фідкевич [10], однак чітко не з'ясовані її (інтертекстуальності) функції та способи реалізації. Таким чином, можемо стверджувати, що в українському літературознавчому дискурсі категорія залишається малодослідженою, отже – із перспективою ґрунтовнішого розгляду.

Мета та завдання статті – розглянути епітексти як окреме жанрово-стильове утворення, сформоване кількома суб'єктами авторської інтенції та нарації, співвіднести їх з поняттями інтертексту, стильової маски, гри.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Інтертекстуальність епістолярію зумовлена в першу чергу позицією та волею автора й адресата. Створюючи текст листа, автор (відповідно й адресат) свідомо «грають» із різними перспективами – перспективою акту писання та читання. При цьому жонґлюють різними оповідними техніками, кодуючи інформацію. Часто основний месидж листа слід шукати між рядків писаного авторами тексту – саме в цій особливій системі координат можна віднайти та виявити зв'язок одного повідомлення з іншим, підібрати правильний код для пояснення інтертекстуальної концепції епістолярію. Тому в епістолярному діалозі-грі все залежить від «Я» і «Ти» та від коду дописувачів. Листування, власне, є інтелектуальною грою обох комунікантів, яка збагачує текст новими загадками, можливостями, пронизує сумнівом та відсилає до тексту першоджерела, у нашому випадку – до попереднього листовного повідомлення.

Для висвітлення інтертекстуального тла епістолярію варто звернутися до класифікації інтертекстуальних зв'язків у Ж. Женнета, який у своїй книзі «Палімпсести: Література другого ступеня» (1982) запропонував п'ятичленну класифікацію типів міжтекстової взаємодії. Перший тип, названий ним власне інтертекстуальністю, передбачає співприсутність в одному тексті двох чи більше текстів у формі цитати, алюзії тощо. Таке залучення, на думку С. Жигун, виконує декілька ігрових функцій: «інтертекстуальність як альтернатива», «інтертекстуальність як пастка», «інтертекстуальність як код», «інтертекстуальність як загадка», «інтертекстуальність як ключ» [3].

У письменницькому листуванні автори часто звертаються до теми власної творчості та в обговоренні так захоплюються, що прогнозований читач (а такий здебільшого передбачається) стоїть перед дилемою або ж альтернативою: читати далі чи звернутися до творів, які обговорюються. Тому для вдумливого прочитання епістолярного діалогу митців варто звертатися до текстів-декодерів, якими є згадані в листуванні твори письменників. Автори листів, на наше переконання, відсилають до своїх творів «шукати правди». Сам факт обговорення, критики авторами листів власних літературних творків вказує на присутність багатьох інтертекстуальних деталей: цитат, алюзій, топосів, ремінісценцій, парафраз, літературних асоціацій. Частовживані в листах цитати з атрибуцією та без атрибуції є безперечним виявом інтертекстуальності. Цитування в листах носить характер підтвердження та переконання. Декілька цитат створюють код дописувачів. Таким чином, адресант та адресат напрацьовують свій особливий контекст з авторською позицією та ставленням. Крім того, цитата несе емоційно-смислове навантаження та слугує будівельним матеріалом для змалювання образу автора, образу епохи тощо. Збагачення семантики листовного тексту відбувається не тільки шляхом нагромадження інформативного матеріалу. Практично не існує епістолярію, де б їхні автори успішно не послуговувалися інтертекстуальними формами. Всі ці прийоми в письменницькій кореспонденції є підтвердженням у першу чергу міри зацікавленості адресата в своєму комунікативному опонентові. Адаже автоцитати, безпосереднє цитування творів адресанта, вживання топосів, парафраз, імен літературних персонажів, назв інших творів тощо є відповіддю на питання, чому «Я» вибрав саме цього листовного партнера, і що його творчість та особисте життя мені не байдужі. Окрім того, таке особливе, скажімо, «олітературизоване» ставлення до написання листів їхніми авторами продиктоване бажанням ще раз підтвердити свій мистецький талант.

Підвищена «густина інтертекстуальності» (О. Забужко) у листуванні не тільки створює цілісний текст епістолярних повідомлень, але є ознакою художньої майстерності комунікантів, завдяки якій формуються автентичні авторські образи. Власне, в епістолярному діалозі «незавершені тексти» (Р. Барт) знаходять своє продовження в інших текстах завдяки «іншому голосові». Таким чином, можемо вважати *епістолярний діалог* циклічним процесом назбирування текстів та кодів автора й адресата задля прочитання нового, іншого тексту, у якому відбулися декодування інформації та демаскування особи автора. Отже, можна стверджувати, що розуміння епістолярного тексту відбувається за посередництва третього тексту (інтерпретанти). Такими інтерпретантами можуть бути епіграфи, текст-у-тексті (цитати, алюзії тощо), мотиви, знаки, символи. За такого розуміння інтертекстуальні стосунки означають співвідносність тексту листа з численними іншими

текстами. Ми розуміємо листовне повідомлення через бачення його «дзеркальним» співрозмовником. Іншими словами, відбувається накладання «старої» інформації на нову – тільки те повідомлення може бути зрозумілим, сприйнятним, яке спирається на раніше відоме, попереднє. Тобто без інтертекстуальних зв'язків прочитання епістолярних текстів видавалося би мало ймовірним.

Розглядаючи аспекти паратекстуальності, потрібно відзначити, що автор та адресант епістолярного тексту свідомо грають такими компонентами, як вступне слово, головна частина, заключна частина, преамбула, прохання (до порівняння: у літературному творі – епіграф, передмова, післямова). Ці компоненти можуть стати як кодом для епістолярного тексту, так і його декодером, тобто розгадкою. Фактографічний аспект – власні назви, різного роду інформація про час, місце, відстань – є одним із прийомів, які підсилюють відношення основного тексту до його окремих частин. Створюється враження подвійної подієвості. Адже інформація у листі про одні події автоматично відсилає читачів до місця, де відбуваються інші – події літературного твору чи події життя. Аспект метатекстуальності включає ситуацію, коли один текст імпліцитно чи експліцитно коментує інший текст, вступає із ним у суперечку. Це означає, що для того, щоб із розумінням, правильно прочитати текст листа, потрібно бути обізнаним щонайменше із творчістю, приватним життям, інтересами, знати про політичні вподобання та бути посвяченим у літературне коло. Німецький літературознавець Ульріх Броїх (Ulrich Broich) у своїй праці з дослідження явища інтертекстуальності («Інтертекстуальність: форми, функції», 1985) зазначив, що одним із варіантів інтертекстуального маркування є висловлювання письменників, які були сказані поза межами їхніх творів. Таким чином, у листах та інтерв'ю, на думку Броїха, інтертекстуальні ознаки, що виконують смислотворчу функцію, знаходяться на поверхні [11].

Метанараційні компоненти (розповідь, заснована на іншій розповіді), якими почасті переповнені епістолярні масиви письменників, слугують, на наше переконання, своєрідною «кілозією художності». Адже письменники часто послугують епістолярною формою як літературним жанром. Подекуди, створюючи текст листа та інформуючи адресанта про події з життя, автор цілковито й повністю занурюється у світ літературного твору, лист у такому випадку буває нібито художнім його (твору) продовженням. Літературне бачення (нереальне) накладається на події реальні. У такий спосіб автор намагається акцентувати увагу адресанта, тобто посилюється читацька залежність між автором і реципієнтом та підвищується пізнавальна парадигма.

Отже, ситуація, коли автор виходить за межі референційної сутності листа (інтерпретації, інтертекстуальні компоненти, використання міні-жанрів), слугує підкресленню його (автора) автентичного образу. Таке накладання листовними комунікантами реальних та літературних подій є для прогнозованих читачів свідченням майстерності їхніх авторів. Окрім того, «автоматичні відступи» в листах «викладають творче кредо митця, тлумачать власні творчі засади, розкривають процес свого виникнення, розгортають рефлексії щодо цілей і способів писання, мистецьких засобів і методів власної композиції» [2, с. 251].

Ульріх Броїх та Манфред Пфістер у своїй монографії виділяють якісні та кількісні критерії для підсилення (інтенсивності) інтертекстуальних посилань. Згідно з цією теорією, існує шість якісних критеріїв: референційність, комунікативність, структурованість, селекційність, авторефлексійність та діалогічність [11]. Листовна комунікація, на думку Пфістера, має високий ступінь структурованості, однак за критеріями референційності та комунікативності інтертекстуальність виражена слабше. Манфред Пфістер акцентує увагу на тому, що, розглядаючи категорію інтертекстуальності в епістолярії, потрібно детальніше зосередитися на критерії авторефлексійності. Це явище він трактує як створення авторами листів власної інтертекстуальності в тексті та ґрунтується на спільній рисі інтертексту і листа – їхній протейчності.

Листовні повідомлення завдяки широкій інтерпретаційній палітрі створюють особливий погляд на автентичну літературу (non fiction). Інтертекстуальні зв'язки виявляються в листах завдяки відкритості цього жанру. Листи теоретично долають два види простору: реального, в якому перебуває автор, та умовного-зображувального, що виконує ряд мистецьких завдань. «Накладання» цих явищ у кореспонденції створюють ефект тексту, який мерехтить міжтекстуальними сигналами: документальну листовну дійсність ми сприймаємо крізь призму творів мистецтва, тобто як літературну. І таке поєднання тільки позитивно впливає на продуктивність епістолярного діалогу.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Завдяки інтертекстуальній інтерпретації формується об'ємний образ митця в епістолярному діалозі. Вона є тією рушійною силою, що допомагає краще роздивитися авторський образ та стиль в інтертекстуальних листовних перегонах з іншими адресатами. Для кращого «викриття» та розуміння респондентів один з одним обов'язково потрібно використовувати знання, інтелектуальний та літературний досвід. Тим самим інтертекст є способом викриття автора та його маски в письменницькому епістолярії. Інакше інтертекстуальні авторські інтенції будуть прочитані неадекватно. Досліджуючи структуру епістолярних текстів, ми говоримо про інтертекстуальність як спосіб самовираження та реалізації митця поза межами художніх творів. Використовуючи широке поле «анонімих формул» (Р. Барт), адресат та адресант розширюють інтелектуальну, експресивно-психологічну та ідеологічну площину своїх текстів. Використання «чужого тексту» є свідченням відкритості до сприйняття іншого культурного кола (діалогу культур) та підтвердженням необхідності міжкультурних впливів. Очевидним є той факт, що адресант та адресат виконують комунікативні функції; крім того, ведуть компромативну гру із суспільною думкою, оточенням, поміж собою. Роль епістолярних текстів у цьому процесі важко переоцінити.

Література:

- Бахтін М. Проблема тексту у лінгвістиці, філології та інших гуманітарних науках / Михайло Бахтін // Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 2002. – С. 416–421.
- Будний В. Порівняльне літературознавство : підручник / Василь Будний, Микола Ільницький. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 430 с.
- Жигун С. В. Гра як художній прийом в епічному тексті (На матеріалі прози українських письменників 10-20-х років ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.06 – теорія літератури / Жигун Сніжана Віталіївна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 22 с.
- Западное литературоведение XX века : энциклопедия / гл. науч. ред. Е. А. Цурганова ; отв. науч. ред. А. Е. Махов. – М. : Intrada, 2004. – 560 с.
- Ковалів Ю. Абетка дисертанта. Методологічні принципи написання дисертації : посібник / Юрій Ковалів. – К. : Твім інтер, 2009. – 460 с.
- Коцюбинська М. Зафіксоване і нетлінне. Роздуми про епістолярну творчість / Михайлина Коцюбинська. – К. : Дух і літера, 2001. – 292 с.
- Кристева Ю. Бахтін, слово, діалог і роман / Юлія Кристева // Французская семиотика: От структурализма к постструктурализму / пер. и вступ. ст. Г. К. Косикова. – М. : Изд. группа «Прогресс», 2000. – С. 429–430.
- Кристева Ю. Слово, діалог і роман / Юлія Кристева // Вестник Моск. ун-та. – Сер. : Филология, 1995. – № 1. – С. 97–124.

9. Святовець В. Епістолярна спадщина Лесі Українки: листи в контексті художньої творчості / Віталій Святовець. – К. : Дух і літера, 2001. – 286 с.

10. Фидкевич Е. Явление интертекстуальности в письмах А. Чехова / Елена Фидкевич // Вісник Київського славистичного університету. – 2005. – № 22. – С. 87–93

11. Broich U. Intertextualität: Formen, Funktionen, anglistische Fallstudien / Ulrich Broich, Manfred Pfister. – Tübingen : Niemeyer, 1985. – 371 S.

УДК 811.111'42

О. Г. Сторчак,

Харківський національний автомобільно-дорожній університет, м. Харків

КОНЦЕПТУАЛЬНІ МЕТОНІМІЯ, МЕТАФОРА ТА ОКСИМОРОН ЯК ПРОЦЕСИ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ «ВАЖКИЙ» І «ЛЕГКИЙ»

Основними когнітивними процесами при вторинній номінації дійсності з використанням концептів HEAVY і LIGHT в англомовних художньому, науковому і теологічному дискурсах є концептуальні метонімія, метафора і оксиморон, що базуються на смислі. Джерелами формування смислів цих концептів є гиперсема «вага», семантичні ознаки ключових лексем heavy та light, образи й асоціації.

Ключові слова: концепт, концептуальна метонімія, концептуальна метафора, концептуальний оксиморон.

КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ МЕТОНИМИЯ, МЕТАФОРА И ОКСИМОРОН КАК ПРОЦЕССЫ КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИИ «ТЯЖЕЛЫЙ» И «ЛЁГКИЙ»

Основными когнитивными процессами при вторичной номинации действительности с использованием концептов HEAVY и LIGHT в англоязычных художественном, научном и теологическом дискурсах являются концептуальные метонимия, метафора и оксиморон, основанные на смысле. Источниками формирования смыслов являются гиперсема «вес», семантические признаки лексем heavy и light, образы и ассоциации.

Ключевые слова: концепт, концептуальная метонимия, концептуальная метафора, концептуальный оксиморон.

CONCEPTUAL METONYMY, METAPHOR AND OXYMORON AS PROCESSES OF CONCEPTUALIZATION HEAVY AND LIGHT

Major cognitive processes that take place during the secondary nomination of reality when using the concepts HEAVY and LIGHT in English fictional, scientific and religious discourses are the conceptual metaphor, metonymy, and oxymoron that are based on the reason. The sources of the reason formation are the hyperseme «weight», the semantic markers of the lexemes heavy and light, images and associations. The conceptual metonymy of these concepts is based on the transition of the cognitive marker within the relations «the carrier is the features of the carrier; the container is its contents; to do the action is the object». The figurative content of the concepts HEAVY and LIGHT is actualized by structural, ontological and orientational metaphors. The schemes for structural metaphors are EVENT, HEAVY – LIGHT, REASON – RESULT.

Key words: concept, conceptual metaphor, conceptual metonymy, conceptual oxymoron.

Познавательные процессы приводят к формированию образов: ощущения и восприятие – первичных (сенсорных и перцептивных), память и воображение – вторичных (представлений) [6, с. 180, 365]. Если в первичных образах отражены конкретные объекты, то в представлениях они уже обобщены, обеспечивая накопление перцептивного опыта и образование понятий и концептов. Основными когнитивными процессами, лежащими в основе деятельности человека при вторичном осмыслении действительности с использованием лексем «тяжёлый»/ *heavy* и «лёгкий»/ *light* английского языка, являются концептуальные метонимия, метафора и оксиморон. На смене прямого значения переносным строятся тропы, отражающие соотношения этих значений по смежности (метонимия), сходству (метафора) и контрасту (оксиморон). Метонимия и метафора основываются на динамике семантических признаков – замене интегральной семы на дифференциальную, а оксиморон – на объединении несовместимых компонентов [3, с. 433].

Цель этого исследования заключается в том, чтобы описать процессы наполнения концептов ТЯЖЁЛЫЙ и ЛЁГКИЙ образным содержанием в англоязычном когнитивном пространстве при осмыслении состояний «быть/ считать тяжёлым/ лёгким». Объектом исследования являются концептуальные метонимия, метафора и оксиморон при номинации действительности с использованием концептов HEAVY и LIGHT в англоязычных художественном, научном и теологическом дискурсах. Предметом исследования являются когнитивные признаки концептов ТЯЖЁЛЫЙ и ЛЁГКИЙ. Актуальность исследования обусловлена повышенным интересом лингвистов к когнитивным процессам человека.

Тропы возникают посредством объединения понятий, закрепляя в слове особенности индивидуального восприятия. В основе этих семантических процессов лежат концептуальные схемы: метафорическая [X подобно А], метонимическая [X (часть) вместо А (целого)], контрастивная [X противоречит А] [1, с. 17]. Когнитивная природа метонимии заключается в использовании знака одного понятия для обозначения другого в пределах одной ситуации или предметной сферы [2, с. 346]. Когнитивный процесс переноса признака *heavy* или *light* имеет место в том случае, если в мышлении субъекта присутствуют такие отношения смежности, как: носитель вместо характеристики носителя (*heavy disease* → *heavy patient*; *light disease* → *light patient*; контейнер вместо содержимого (*light load*/ «лёгкий груз» → *light truck*/ «грузовик для перевозки лёгких грузов»; *heavy load* → *heavy truck*). Например: *For who will care to see a heavy actor conning his part over and like a school-boy reading his lesson instead of enforcing the sense by the powerful effect of action?* [11, с. 60]. Признак роли переносится на исполнителя; *Flights should not be attempted if the aircraft is overloaded, or if the cargo distribution makes the plane too «nose heavy» or «tail heavy»* [8, с. 56]. Признак груза переносится на ту часть контейнера, которая оказывается тяжелее, т. е. имплицитно неравномерность распределения груза.

В рамках метонимии реализуется гипаллага как стилистическая фигура при сдвиге с признака предмета на признак действия [3, с. 341]: *light sleep*/ «чуткий сон» – *to sleep light*/ «чутко спать»; *heavy eater*/ «обжора» – *to eat heavily*/ «много кушать»; *heavy person*/ «важный человек» – *to greet heavily*/ «долго приветствовать». Когнитивный процесс метонимии концептов HEAVY и LIGHT основан на отношениях «носитель вместо характеристики носителя; контейнер вместо содержимого; действие вместо объекта».

По мере формирования эмоциональной, интеллектуальной и духовной сфер человека имена прилагательные, первоначально ориентированные на обозначение объектов физической сферы, начинают употребляться для обозначения объектов

других сфер: несоматические значения номинируются лексическими средствами, обязанными соматике. Например, *heavy load*/ «тяжёлый груз» – *heavy on him*/ «строг к нему» → *heavy parents*/ «строгие родители»; *load hangs heavy*/ «груз тяжёл» – *time hangs heavy*/ «время тянется медленно» → *day is heavy*/ «день тяжёлый»; *heavy stones*/ «тяжёлые камни» – *heavy things*/ «сложные дела» – *heavy features*/ «крупные черты лица» → *heavy face*/ «грубое лицо». Особенностью метонимических ситуаций являются импликация и возможность переноса с неодушевлённого объекта на одушевлённый.

Метафора является семантическим процессом переноса формы языковой единицы с одного объекта обозначения на другой на основании подобия объектов при отражении в сознании субъекта [3, с. 334–6]. По мнению М. Блэка, механизм метафоры заключается в том, что к главному объекту прилагается система «ассоциируемых импликаций», связанных со вспомогательным объектом [4, с. 153–176]. Эмпирическим основанием концептов *HEAVY* и *LIGHT* является вес, которым обладают только материальные тела, доступные человеку для верификации. Для осмысления действительности любой объект рассматривается субъектом деятельности как вес.

В когнитивной науке выделяются три типа концептуальных метафор: структурные, ориентационные и онтологические [5]. Образный компонент концептов *HEAVY* и *LIGHT* представлен всеми тремя типами концептуальных метафор, которые номинированы идиомами и словосочетаниями. *HEAVY* и *LIGHT* концептуализируются посредством структурных метафор ПРИЧИНА ЕСТЬ СИЛА; БЫТЬ ПРИЧИНОЙ ЕСТЬ ДЕЛАТЬ ЧТО-ЛИБО; ИЗМЕНЕНИЕ/ ДЕЙСТВИЕ ЕСТЬ ДВИЖЕНИЕ; СОСТОЯНИЕ ЕСТЬ МЕСТО НАХОЖДЕНИЯ; ЦЕЛЬ/ РЕЗУЛЬТАТ ЕСТЬ ПУНКТ НАЗНАЧЕНИЯ, например: *For a light wife doth make a heavy husband* [17, Act 5, Scene 1, с. 216]; *To a fair semblance [semblance] doth light faith annex* [18, с. 368]; *A light purse is a heavy curse* [7]. Структурные концептуальные метафоры реализуются на основе схем СОБЫТИЕ; ТЯЖЁЛЫЙ – ЛЁГКИЙ; ПРИЧИНА – РЕЗУЛЬТАТ. В структурной метафоре один понятия структурно упорядочиваются в терминах других понятий: пустой кошелек угнетает, а полный радует. Например: *Nathan is a cheerful person by nature, but since he lost his job, worry has made him glum. A light purse makes a heavy heart* [21].

Вслед за другими исследователями, мы полагаем, что ассоциативное сравнение и концептуальная метафора имеют сходный когнитивный механизм переосмысления. В метафоре всегда используется первичный объект, являющийся носителем признаков *heavy* и *light*. В ассоциативном сравнении этот объект присутствует в лексической единице в виде типичного представителя тяжёлых или лёгких предметов, не изменяя когнитивный процесс по существу.

Базовыми онтологическими концептуальными метафорами, репрезентирующими концепты *HEAVY* и *LIGHT*, являются АБСТРАКТНАЯ СУЩНОСТЬ/ МАТЕРИАЛЬНЫЙ ПРЕДМЕТ/ ЖИВОЕ СУЩЕСТВО (ЧЕЛОВЕК)/ УСИЛИЯ ЕСТЬ ОБЪЕКТ; ВЕС ОБЪЕКТА ЕСТЬ КОЛИЧЕСТВО/ КАЧЕСТВО СУБСТАНЦИИ; ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ/ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ/ ДУХОВНЫЕ ПЕРЕЖИВАНИЯ ЕСТЬ ФИЗИЧЕСКИЕ УСИЛИЯ. Под объектом понимаем материальные и нематериальные сущности: предметы, людей, места, события, идеи, живых существ, действия и отношения. Базовые онтологические концептуальные метафоры уточняются такими концептуальными метафорами как ПЕЧАЛЬНЫЙ ЕСТЬ ТЯЖЁЛЫЙ; ПОДАВЛЕННЫЙ ЕСТЬ ТЯЖЁЛЫЙ: *He went away with a heavy heart* [13]; ВЛИЯТЕЛЬНЫЙ ЕСТЬ ТЯЖЁЛЫЙ: *Have you seen his resumé? He's a real heavy hitter* [14]; ТРУДНЫЙ ЕСТЬ ТЯЖЁЛЫЙ: *He's making heavy weather of writing his report – Ingrid finished hers days ago* [14]. Онтологические концептуальные метафоры ЖИВОЕ СУЩЕСТВО/ ИДЕЯ/ УСИЛИЯ ЕСТЬ ОБЪЕКТ; ВЕС ОБЪЕКТА ЕСТЬ КОЛИЧЕСТВО/ КАЧЕСТВО СУБСТАНЦИИ; ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ/ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНЫЕ/ ДУХОВНЫЕ ПЕРЕЖИВАНИЯ ЕСТЬ ФИЗИЧЕСКИЕ УСИЛИЯ конкретизируются такими концептуальными метафорами как БЕЗРАССУДНЫЙ ЕСТЬ ЛЁГКИЙ: *But they made light of it and went their ways, one to his own farm, another to his business* [22, Matthew 22 : 5]; НЕТРУДНЫЙ ЕСТЬ ЛЁГКИЙ: *Many hands make light work* [9]. Онтологическими концептуальными метафорами, уточняющими базовые концептуальные метафоры, являются также метафоры СЕРЬЁЗНЫЙ/ НАДОЕДЛИВЫЙ/ ЗАТРУДНИТЕЛЬНЫЙ/ ПРОКЛЯТЫЙ/ КРУТОГО ПРАВА ЕСТЬ ТЯЖЁЛЫЙ; СЧАСТЛИВЫЙ/ БЕЗДЕНЕЖНЫЙ/ ЛЁГКОГО ПОВЕДЕНИЯ/ НЕВЕРУЮЩИЙ ЕСТЬ ЛЁГКИЙ. Например: 1) *She has a heavy foot – does the trip in half the time it takes me!* [14] / «Она – лихач – проезжает это расстояние в два раза быстрее, чем я»; 2) *Talking to Mary is heavy going. She has nothing interesting to say* [21]; 3) *Time hangs heavy on his hands* [14]; 4) *We left our summer cottage on the last day with a heavy heart* [21]. Имена *heavy* и *light* принимают участие в выражении действий (*make light work*; *has a heavy foot*) и состояний (*make light of*; *make heavy weather of*) и под. Метафора используется как способ трактовки действий и состояний.

Базовой ориентационной концептуальной метафорой является ТЯЖЁЛЫЙ/ ЛЁГКИЙ ЕСТЬ ДИНАМИЧНАЯ ТОЧКА В ПРОСТРАНСТВЕ, которая конкретизируется как ТЯЖЁЛЫЙ ЕСТЬ ВНИЗ/ ВВЕРХ/ ПРОТИВ КОГО-НИБУДЬ/ ВНУТРЬ ЧЕГО-НИБУДЬ; ЛЁГКИЙ ЕСТЬ ВВЕРХ/ ТУДА И ОБРАТНО; ЕСЛИ ЛЁГКИЙ ВВЕРХ, ТО ТЯЖЁЛЫЙ ВНИЗ, например: ... *the bondage was heavy on this people* [22, Nehemiah 5 : 18]; *Light Come, Light Go* [10, Ch. 20]; *The reasoning is a bit on a heavy side* [15]. Одна система понятий организуется по образцу другой системы: наказание направлено сверху вниз (ТЯЖЁЛЫЙ ЕСТЬ ВНИЗ); ложный довод направлен вниз (ТЯЖЁЛЫЙ ЕСТЬ ВНИЗ); неравные силы и трудности направлены против субъекта (ТЯЖЁЛЫЙ ЕСТЬ ПРОТИВ КОГО-НИБУДЬ). В высказывании *Light Come, Light Go* [10, Ch. 20] направления движения к человеку и от него коррелируют: что легко приобретается, с тем легко и расстаётся, поэтому метафора имеет вид ЛЁГКИЙ ЕСТЬ ДВИЖЕНИЕ ТУДА И ОБРАТНО. Ориентационные концептуальные метафоры концептов *HEAVY* и *LIGHT* обеспечивают осмысление картины мира по схемам: тяжёлое направлено вниз, вверх, внутрь и против, а лёгкое – вверх и в стороны. Тяжёлое означает против кого-либо, или внутрь контейнера, или увеличение; лёгкое означает уменьшение или движение туда и обратно. Метафоры не согласовываются между собой, например, ТЯЖЁЛЫЙ ЕСТЬ ВНИЗ и ВВЕРХ. В концептуальной метафоре физическая логика используется для осмысления эмоционального, интеллектуального и духовного опыта.

Слова *heavy* и *light*, квалифицирующие верифицируемые по весу объекты предметной сферы, используются для квалификации неverified объектов предметной и психологической сфер: *light-hearted*/ «с лёгким сердцем»; *heavy features*/ «грубые черты лица»; *heavy date*/ «важное свидание»; *light character*/ «лёгкий характер»; *heavy voice* / «грубый голос»; *heavy accent* / «сильный акцент» и под. Например: 1) *I found her in a light-hearted mood* [12]; 2) *He was a tall dark man, with heavy features* [13]; 3) *I think Carol has a heavy date* [14]; 4) *A woman of light character* [19]. Антропоморфная метафора представляет явления и отношения, недоступные для перцептивного восприятия, как физические силы, например, *heavy curse* / «сильное проклятие», *light relief* / «незначительное облегчение», *light duty* / «простая обязанность».

Употребление номинативных единиц, обозначающих имеющие вес объекты, в идиомах *heavy as concrete*, *light as a feather*; *light as a thistle*; *light as air* свидетельствует об особенности англоязычного менталитета подкреплять квалификативную реакцию «тяжёлый» или «лёгкий» упоминанием объектов, которые обладают признаком веса/ массы. В основе сравнения лежат логические операции поиска и сопоставления, в результате которых признак объекта сравнения (то, с чем сравнивают) приписывается субъекту сравнения (то, что сравнивают) [3, с. 507].

Суть оксиморона заключається в умышленном объединении слов с противоположными или взаимоисключающими значениями для выражения нового целостного понятия или явления в оригинальной форме [3, с. 433–4]. В основе оксиморона лежит объединение двух слов или двух антонимов для достижения парадокса, обусловленного конфликтом между ядерными значениями слов. Конфликт приводит к парадоксальному сочетанию семантических признаков, например, *heavy feather*/ «тяжёлый пух», *light lead*/ «лёгкий свинец». В оксиморонах «*O heavy lightness!*» [16, Act I] и *There was a light heaviness to her voice; it was precisely articulate, as though English were her third or fourth language* [20, с. 105] оба слова имеют общую гиперсема – вес. Для реализации нового значения из семантического поля слова «вес» выделяются антонимы «тяжёлый вес» и «лёгкий вес», из которых и конструируются оксимороны «тяжёлая лёгкость»/ *heavy lightness* и «лёгкая тяжесть»/ *light heaviness*. Парадоксальный и логический аспект мировосприятия проявляются в структуре концептуального оксиморона, объективированного контрастными стилистическими средствами. Оксиморон характеризует концептуальную мобильность.

Таким образом, основными когнитивными процессами при вторичной номинации действительности с использованием концептов *HEAVY* и *LIGHT* в художественном, научном и теологическом дискурсах являются концептуальная метонимия, концептуальная метафора и концептуальный оксиморон. Основными источниками образования смыслов с использованием концептов *HEAVY* и *LIGHT* являются гиперсема «вес», семантические признаки ключевых лексем *heavy* и *light*, образы и ассоциации. Концептуальная метонимия концептов *HEAVY* и *LIGHT* создаётся посредством переноса признака в пределах отношений «носитель вместо характеристики носителя; контейнер вместо содержимого; действие вместо объекта». Образное содержание концептов ТЯЖЁЛЫЙ и ЛЁГКИЙ актуализируется структурными, онтологическими и ориентационными метафорами. В основе структурных метафор находятся схемы СОБЫТИЕ, ТЯЖЁЛЫЙ – ЛЁГКИЙ, ПРИЧИНА – РЕЗУЛЬТАТ.

Дальнейшие исследования следует направить на изучение концептов ТЯЖЁЛЫЙ и ЛЁГКИЙ с использованием базовых понятий лингвосинергетики.

Литература:

1. Белехова Л. И. Глосарій з когнітивної поетики : наук.-метод. посіб. / Л. И. Белехова. – Херсон : Айлант, 2004. – 124 с.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
3. Українська мова : енциклопедія / [ред. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – [2-е вид.]. – К. : Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
4. Блэк М. Метафора / Макс Блэк // Теория метафоры : [пер. М. А. Дмитриевской]. – М. : Прогресс, 1990. – С. 153–172.
5. Лакофф Дж. Метафоры, которыми мы живём / Дж. Лакофф, М. Джонсон ; пер. с англ. А. Н. Баранова и А. В. Морозовой. – М. : ЛКИ, 2008. – 256 с.
6. Никандров В. В. Психология [Электронный ресурс] : учебник / В. В. Никандров – М. : Волтерс-Клувер, 2009. – 1008 с. – Режим доступа к кн. : <http://books.google.ru>.
7. 555 английских пословиц и поговорок / [составители Л. Ли, И. Павлович]. – Одесса : Экология, Букинттерправо, 1993. – 88 с.
8. Aeronautics, an Educator's Guide with Activities in Science, Mathematics [Электронный ресурс] / [US. National Aeronautics and Space Administration]. – 1998. – 128 p. – Режим доступа к кн. : <http://books.google.ru>.
9. Cambridge Dictionary of American Idioms [Электронный ресурс]. – 2nd ed. – Cambridge University Press, 2006. – Режим доступа к словарю : <http://idioms.thefreedictionary.com>.
10. Carroll Lewis. Sylvie and Bruno / Lewis Carroll. – 1st World Library –Literary Society, 2008. – 308 p.
11. Hill Aaron. Prompter [Электронный ресурс] / Aaron Hill. – New York : Noble Offset Printers, 1972. – P. 60. – Режим доступа к кн. : <http://books.google.ru>.
12. Longman Dictionary of Contemporary English. – 4th updated ed., with writing assistant. – Longman, 2005. – 1950 p.
13. Macmillan Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа к словарю : <http://www.macmillandictionary.com>.
14. McGraw-Hill Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs [Электронный ресурс]. – McGraw-Hill, 2002 – 1098 p. – Режим доступа к словарю : <http://idioms.thefreedictionary.com>.
15. Merriam-Webster's Online Search [Электронный ресурс]. – Режим доступа к словарю : <http://www.merriam-webster.com>.
16. Shakespeare W. Romeo and Juliet [Электронный ресурс] / William Shakespeare. – London, 1839. – P. 12. – Режим доступа к кн. : <http://books.google.ru>.
17. Shakespeare W. The Merchant of Venice [Электронный ресурс] / William Shakespeare. – Act 3, sc. II; Act 5, sc. I; Act II, sc. IX. – Режим доступа к кн. : <http://thelibrary.ru/books>.
18. Spenser E. The Fairy Queen [Электронный ресурс] / Edmund Spenser. – 1758. – P. 368. – Режим доступа к кн. : <http://books.google.ru>.
19. The American Heritage Dictionary of Idioms / [by Christine Ammer]. – Houghton Mifflin, 1997. – 729 p.
20. The Best American Short Stories 2003 [Электронный ресурс] : [eds. Walter Mosley, Katrina Kenison]. – 2003. – P. 105. – Режим доступа к кн. : <http://books.google.ru>.
21. The Free Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа к словарю : <http://idioms.thefreedictionary.com>.
22. The Holy Bible. New King James Version. – Thomas Nelson, 1982. – 500 p.

УДК 802.0-56 (075.8)

И. И. Суима,

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара, г. Днепр

РЕСПОНСИВНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ КАК ВЕРБАЛЬНАЯ РЕАКЦИЯ НА ВОЛЕИЗЪЯВЛЕНИЕ КОММУНИКАНТА

Статья посвящена рассмотрению респонсивных предложений как реакции на выражение, в частности на императивные конструкции, которые могут быть построены участниками диалога в процессе коммуникации. Указано, что возможна определенного рода экстраполяция характера респонсивов в системе вопрос-ответ на другие коммуникативные системы, связанные с интенцией как волеизъявления, так и информирования.

Ключевые слова: респонсивное предложение, система волеизъявления, система вопрос-ответ, императивные конструкции, вербальная реакция.